locus erit. — § 16. Labeo scribit, non esse dandam exceptionem [11] ei, qui interdicto convenitur, *aut nisi ripæ tuendæ causa factum sit :* sed ita excipiendum ait, *extra quam, si quid ita factum sit, uti de lege fieri licuit.* — § 17. Si in mari aliquid fiat, Labeo ait, competere tale interdictum : *Ne quid in mari, inve littore, quo portus, statio, iterve navigio deterius fiat.* — § 18. Sed et si in flumine publico non tamen navigabili fiat, idem putat. — § 19. Deinde ait prætor : *Quod in flumine publico ripave ejus fiat, sive quid in id flumen ripamve ejus immissum habes, quo statio iterve navigio deterior sit, fiat : restituas.* — § 20. Superius interdictum prohibitorium est, hoc restitutorium, ad eandem causam pertinens. — § 21. Jubetur autem is, qui factum vel immissum habet, restituere, quod habet : si modo id, quod habet, stationem vel navigium deterius faciat. — § 22. Hæc verba, *factum habes, vel immissum habes,* ostendunt, non eum teneri, qui fecit vel immisit : sed qui factum, immissum habet. Denique Labeo scribit, Si auctor tuus aquam derivaverit, et hoc interdicto : si ea tu utaris.

2. Pomponius, [lib. 34, ad Sabinum].

Quo minus ex publico flumine ducatur aqua, nihil impedit, nisi [12] imperator aut senatus vetet : si modo ea aqua in usu publico non erit; sed si [13] aut navigabile est, aut ex eo aliud navigabile fit : non permittitur id facere.

3. Paulus, [lib. 16, ad Sabinum].

Flumina publica [14], quæ fluunt, ripæque eorum publicæ sunt. — § 1. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet. — § 2. Secundum ripas fluminum loca non omnia publica sunt, cum ripæ cedant, ex quo primum a plano vergere incipit usque ad aquam.

4. Scævola, [lib. 5 Responsorum].

Quæsitum est, an is, qui in utraque ripa fluminis publici domus habeat, pontem [15] privati juris facere potest? Respondit, non posse.

TIT. XIII.

NE QUID IN FLUMINE PUBLICO FIAT, QUO ALITER AQUA FLUAT, ATQUE UTI PRIORE ÆSTATE FLUXIT.

1. Ulpianus, [lib. 68, ad Edictum].

Ait prætor : *In flumine publico [1] inve ripa ejus facere, aut in id flumen ripamve ejus immittere, quo [2] aliter aqua fluat, quam priore æstate [3] fluxit, veto.* — § 1. Hoc interdicto prospexit prætor, ne derivationibus minus concessis, flumina excrescant, vel mutatus alveus vicinis injuriam aliquam adferat. — § 2. Pertinet autem ad flumina publica, sive navigabilia sunt, sive non sunt. — § 3. Ait prætor, *Quo aliter aqua fluat, quam priore æstate fluxit :* non omnis ergo, qui immisit vel qui fecit, tenetur; sed qui faciendo vel immittendo efficit aliter, quam priore æstate fluxit, aquam fluere. Quod autem ait, *aliter fluat*, non ad quantitatem aquæ fluentis pertinet, sed ad modum, et ad rigorem cursus aquæ referendum est. Et generaliter dicendum est, ita demum interdicto quem teneri, si mutetur aquæ cursus per hoc, quod factum est, dum vel depressior vel arctior fiat aqua, ac per hoc rapidior sit cum incommodo accolentium. Et si quod aliud vitii accolæ ex facto ejus, qui convenitur, sentient, interdicto locus erit. — § 4. Si quis ex rivo tecto per apertum ducere velit, vel contra qui ante aperto duxit, nunc operto velit : interdicto teneri placuit, si modo hoc factum ejus incommodum circa colentibus adferat. — § 5. Simili modo, et si incile [4] ducat, aut alio loco fiat, aut si alveum fluminis mutet : hoc interdicto tenebitur. — § 6. Sunt qui putent, excipiendum hoc interdicto : *Quod ejus ripæ muniendæ causa non fiet;* scilicet ut si quid fiat, quo aliter aqua fluat, si tamen muniendæ ripæ causa fiat, interdicto locus non sit : sed nec hoc quibusdam placet, neque enim ripæ cum incommodo accolentium muniendæ sunt; hoc tamen jure utimur, ut prætor ex causa æstimet, an hanc exceptionem [5] dare debeat : plerunque enim utilitas suadet exceptionem istam dari. — § 7. Sed et si alia utilitas vertatur ejus, qui quid in flumine publico fecit; pone enim grande damnum flumen ei dare solitum, prædia ejus depopulari : si forte aggeres vel quam aliam munitionem adhibuit, ut agrum suum tueretur, eaque res cursum fluminis ad aliquid immutavit, cur ei non consulatur? Plerosque scio prorsus flumina avertisse, alveosque mutasse, dum prædiis suis consulunt : oportet enim in hujusmodi

11. *Adde* L. 1, § 6, infr. tit. prox. — 12. L. 18, in fin. supr. de aqua et aquæ pluv. — 13. L. 10, in fin. supr. d. t. — 14. L. 4, in fin.; L. 5, in pr. supr.; § 2, § 4, Inst. de rer. divis. — 15. L. 2, § 33, supr. ne quid in loco publ.

Tit. XIII. — 1. § 2, infr. h. l. — 2. § 3, infr. h. l. — 3. § 8, infr. h. l. — 4. L. 1, § 5, infr. de rivis. — 5. *Adde* L. 1, § 16, supr. de fluminib. — 6. § 3, supr. h. l. — 7. § ult. infr. h. l. —

rebus utilitatem et tutelam facientis spectari, sine [6] injuria utique accolarum. — § 8. Is autem hoc interdicto tenetur, *qui aliter fecit fluere, quam priore æstate fluxit :* et idcirco aiunt prætorem priorem æstatem comprehendisse, quia semper certior est naturalis cursus fluminum æstate potius, quam hyeme. Nec ad instantem æstatem, sed ad priorem interdictum hoc refertur : quia illius æstatis fluxus indubitatior est. Æstas ad æquinoctium autumnale refertur. Et si forte æstate interdicetur, proxima superior æstas erit intuenda : si vero hyeme, tunc non proxima hyeme æstas sed superior erit inspicienda. — § 9. Hoc interdictum cuivis ex populo competit, sed non adversus omnes, verum adversus eum, qui deneget, ut aliter aqua flueret, cum jus non haberet. — § 10. Hoc interdictum et in heredes competit. — § 11. Deinde ait prætor : *Quod in flumine publico ripave ejus factum, sive quid in flumen ripamve ejus immissum habes [7], si ob id aliter aqua fluit, atque [uti] priore æstate fluxit : restituas [8].* — § 12. Hoc interdictum restitutorium proponitur : superius [9] enim prohibitorium est, et pertinet ad ea, quæ nondum facta sunt. Si quid igitur jam factum est, per hoc interdictum restituetur : si quid ne fiat, prospicitur, superiore interdicto erit utendum : et si quid, post interdictum redditum fuerit factum, coercebitur. — § 13. In hoc interdicto restitutorio non est iniquum (ut Labeo ait) venire etiam, quod dolo factum est, quominus haberes.

TIT. XIV.

UT IN FLUMINE PUBLICO NAVIGARE LICEAT.

1. Ulpianus, lib. 68, ad Edictum.

Prætor ait, *Quominus illi in flumine publico navem [1], ratem agere, quove minus per ripam onerare, exonerare liceat : vim fieri veto. Item, ut per lacum [2], fossam [3], stagnum [4] publicum navigare liceat, interdicam.* — § 1. Hoc interdicto prospicitur, ne quis in flumine publico navigare prohibeatur; sicuti enim ei, qui via publica uti prohibeatur, interdictum supra propositum est : ita hoc quoque proponendum prætor putavit. — § 2. Si privata sunt suprascripta, interdictum cessat. — § 3. Lacus [5] est, quod perpetuam habet aquam. — § 4. Stagnum est, quod temporalem contineat aquam ibidem stagnantem, quæ quidem aqua plerunque hieme cogitur. — § 5. Fossa [est] receptaculum aquæ, manu facta. — § 6. Possunt autem etiam hæc esse publica. — § 7. Publicano plane, qui lacum vel stagnum conduxit, si [6] piscari prohibeatur, utile interdictum competere Sabinus consentit : et ita Labeo. Ergo et si a municipibus conductum habeat, æquissimum erit ob vectigalis favorem interdicto eum tueri. — § 8. Si quis velit interdictum tale movere, ut locus deprimatur pecoris appellendi gratia, non debet audiri; et ita Mela scribit. Idem ait tale interdictum competere, ne cui vis fiat, quominus pecus ad flumen publicum ripamve fluminis publici appelletur.

TIT. XV.

DE RIPA MUNIENDA.

1. Ulpianus, lib. 68, ad Edictum.

Prætor ait : *Quominus illi in flumine publico ripave ejus opus facere, ripæ agrive, qui circa ripam est, tuendi causa, liceat : dum ne ob id navigatio deterior fiat, si tibi damni infecti in annos decem, viri boni arbitratu, vel cautum vel satisdatum est, aut per illum non stat, quominus viri boni arbitratu caveatur, vel satisdetur : vim fieri veto.* — § 1. Ripas fluminum publicorum reficere, munire, utilissimum est. Sicuti igitur de via publica reficienda interdictum propositum est [1], ita etiam de ripa fluminis munienda proponendum fuit. — § 2. Merito adjicit, *dum ne ob id navigatio deterior fiat :* illa enim sola refictio toleranda est, quæ navigationi non est impedimento. — § 3. Is autem, qui ripam vult munire, de damno futuro debet vel cavere vel satisdare secundum qualitatem personæ. Et hoc interdicto expressum est, ut damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caveatur, vel satisdetur. — § 4. Dabitur autem satis vicinis : sed et his, qui trans flumen possidebunt. — § 5. Etenim curandum fuit, ut eis ante opus factum caveretur. Nam post opus factum, persequendi hoc interdicto nulla facultas superest, etiamsi quid damni

8. § 12, infr. h. l. — 9. In pr. supr. h. l.

Tit. XIV. — 1. L. 5, supr. de rer. divis. — 2. § 3, infr. h. l. — 3. § 5, infr. h. l. — 4. § 4, infr. h. l. — 5. L. 112, infr. de verb. sign. — 6. L. 1, supr. de loco publ. fruendo.

Tit. XV. — 1. L. 1, in pr. supr. de via publ. et itin.

postea datum fuerit : sed lege Aquilia experiendum est. — § 6. Illud notandum est, quod ripæ lacus, fossæ, stagni muniendi nihil prætor hic cavit : sed idem erit observandum, quod in ripa fluminis munienda.

TIT. XVI.

DE VI [1], ET DE VI ARMATA.

1. Ulpianus, lib. 60[9], ad Edictum.

Prætor ait, *Unde tu illum vi dejecisti, aut familia tua dejecit : de eo, quæque ille tunc ibi habuit, tantummodo intra annum, post [2] annum de eo, quod ad eum, qui vi dejecit, pervenerit, judicium [3] dabo.* — § 1. Hoc interdictum proponitur ei, qui vi dejectus est : etenim fuit æquissimum, vi dejecto subvenire, propter quod ad reciperandam [4] possessionem interdictum hoc proponitur. — § 2. Ne quid autem per vim admittatur, etiam legibus Juliis [5] prospicitur publicorum et privatorum, necnon et constitutionibus principum. — § 3. Hoc interdictum non ad omnem vim pertinet, verum ad eos [6], qui de possessione dejiciuntur. Ad solam autem atrocem vim pertinet hoc interdictum. Et ad eos tantum [7], qui de solo dejiciuntur : utputa de fundo, sive ædificio; ad alium autem non pertinet. Et si quis de area dejectus sit, sine dubio interdicto locus est. — § 4. Et generaliter ad omnes hoc pertinet interdictum, qui de re solo cohærenti dejiciuntur : qualisqualis enim fuerit locus, unde quis vi dejectus est, interdicto locus erit. — § 5. Proinde et si superficiaria insula fuerit, qua quis dejectus est, apparet interdicto fore locum. — § 6. Illud utique in dubium non venit, interdictum hoc ad res mobiles [8] non pertinere. Nam ex causa furti vel vi bonorum raptorum actio competit : potest et ad exhibendum agi. Plane si quæ res sint in fundo, vel in ædibus, unde quis dejectus est : etiam earum nomine interdictum competere, non est ambigendum. — § 7. Si quis de nave vi dejectus est, hoc interdicto locus non [9] est : argumento ejus, qui de vehiculo detractus est, quem nemo dixit interdicto hoc uti posse. — § 8. Plane si quis de ligneis ædibus dejectus fuerit, nemo ambigit, interdicto locum fore : quia qualequale sit, quod solo cohæreat, inde, qui vi dejectus est, habet interdictum. — § 9. Dejicitur is, qui possidet, sive civiliter sive naturaliter possideat : nam et naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet. — § 10. Denique et si maritus uxori donavit, eaque dejecta sit : poterit interdicto uti; non tamen, si colonus [10]. — § 11. Ait prætor, *Dejecisti, aut familia dejecit :* merito familiæ mentio habita : nam cum *dejecisti* verbum refertur ad personam ejus, qui dejecit, nec pertineat ad eum, cujus familia dejecit (nec enim ego videor dejecisse, si familia mea dejecerit), consequens fuit addere, *aut familia tua dejecit.* — § 12. Dejecisse autem etiam is videtur, qui mandavit [11] vel jussit, ut aliquis dejiceretur : parvi enim referre visum est, suis manibus quis dejiciat, an vero per alium. Quare [et] si familia mea ex voluntate mea dejecerit, ego videor dejecisse. — § 13. Quoties verus procurator dejecerit, cum utrolibet eorum, id est, sive domino sive procuratore, agi posse Sabinus ait, et alterius nomine alteri eximi : sic tamen, si ab altero eorum litis æstimatio fuerit præstita; non [12] enim excusatus est, qui jussu alicujus dejecit : non magis, quam si jussu alicujus occidit. Cum autem falsus est procurator, cum ipso tantum procuratore interdici debere. Sabini sententia vera est. — § 14. Sed et si, quod alius dejecit, ratum habuero : sunt, qui putent secundum Sabinum et Cassium, qui ratihabitionem mandato comparant, me videri dejecisse, interdictoque isto teneri : et hoc verum est; rectius enim dicetur, in [13] maleficio ratihabitionem mandato [14] comparari. — § 15. Quod igitur additur, *aut familia tua dejecit,* merito scriptum est in eum casum, in quem familia mea vi dejecit. Cæterum si jussit [15], ipse dejecit : nec gravari debet dominus, qui non jussit, si servorum suorum factum præstaret, [et] si non jussu ejus dejecerunt; nam non gravabitur hoc nomine : quippe cum aut pervenit ad eum aliquid, et restitueret; aut non pervenit, et ipsos servos maleficii causa noxæ dedendo, indemnis erit [16], quod enim noxæ dedere compellitur, in damno debet reputare, cum servus hoc possit domini deteriorem conditionem facere.

§ 16. Familiæ [17] autem appellatio servos continet. — § 17. Sed quæritur, quem numerum servorum contineat : utrum plurium, an vero [et] duum vel trium? Sed verius est, in hoc interdicto, etiam si unus [18] servus vi dejecerit, familiam videri dejecisse. — § 18. *Familiæ* appellatione et [19] eos, quos [20] loco servorum habemus, contineri oportere dicendum est. — § 19. Si quis tamen neget, se servum vel familiam defendere : cogendus est pati hoc interdictum, ad hoc scilicet ut quod ad eum pervenit, restituat. — § 20. Si filiusfamilias vel mercenarius vi dejecerit, utile interdictum competit. — § 21. Si adversus eum, qui in libertatem ex servitute vel contra petitur, post inchoatum liberale judicium utar interdicto, et liber judicatus fuerit, et apparuerit ignorante eo, a servis ejus vi me dejectum, in possessionem restituar. — § 22. Quod servus, vel procurator, vel colonus tenent, dominus videtur [21] possidere : et ideo his dejectis ipse dejici de possessione videtur, etiam [22] si ignoret eos dejectos, per quos possidebat. Et si quis igitur alius, per quem possidebam, dejectus fuerit : mihi competere interdictum, nemini dubium est. — § 23. Interdictum autem hoc nulli competit, nisi ei, qui tunc, cum dejiceretur, possidebat : nec alius dejici visus est, quam qui possidet. — § 24. Sive autem corpore sive animo possidens quis dejectus est, palam est, eum vi dejectum videri. Idcircoque si quis de agro suo vel de domo processisset nemine suorum relicto, mox revertens, prohibitus [23] sit ingredi vel ipsum prædium, vel si quis eum in medio itinere detinuerit [24], et ipse possederit, vi dejectus videatur : ademisti enim ei possessionem, quam animo retinebat, etsi non corpore. — § 25. Quod vulgo dicitur [25], *æstivorum hibernorumque saltuum non possessiones animo retinere :* id exempli causa didici Proculum dicere : nam ex [26] omnibus prædiis, ex quibus non hac mente recedimus, ut omisisse possessionem vellemus, idem est. — § 26. Eum, qui neque animo neque corpore possidebat, ingredi autem et incipere possidere prohibeatur, non videri dejectum, verius est : dejicitur enim, qui amittit possessionem, non qui non accipitur. — § 27. Vim vi *repellere licere* [27], Cassius scribit : idque jus *natura* comparatur. Apparet autem (inquit) ex eo, arma armis repellere licere. — § 28. *Vi possidere* eum definiendum est, qui expulso vetere possessore, adquisitam per vim possessionem obtinet : aut qui in hoc ipsum aptatus et præparatus venit, ut contra bonos mores, auxilio, ne prohiberi possit ingrediens in possessionem, facit. Sed qui per vim possessionem suam retinuerit, Labeo ait, non vi possidere. — § 29. Idem Labeo ait, eum qui metu turbæ [28] perterritus fugerit, videri dejectum. Sed Pomponius ait, vim sine [29] corporali vi locum non habere. Ego, etiam eum, qui fugatus est supervenientibus quibusdam, si illi vi occupaverunt possessionem, videri vi dejectum.

§ 30. Qui a me vi *possidebat*, si *ab alio* dejiciatur, habet interdictum. — § 31. Qui vi dejectus est, quidquid [30] damni senserit ob hoc, quod dejectus est, reciperare debet : pristina enim causa restitui debet, quam habiturus erat, si non fuisset dejectus. — § 32. Si fundus, a quo vi expulsus sim, mihi restitutus esset, cæteræ vero res, quæ vi ablatæ sunt, non restituantur : hic dicendum est, interdictum nihilominus tenere : quia verum est, vi esse dejectum. Plane, si quis velit de possessione quidem rei soli per hoc interdictum experiri, de rebus vero mobilibus [31] ad exhibendum actione, potest hoc suo arbitrio habere : et ita Julianus scribit. Idem scribit, et si quis vi bonorum raptorum de hujusmodi rebus velit experiri. — § 33. Quod autem ait prætor, *quæque ibi habuit,* sic accipimus, ut omnes res contineantur, non solum quæ propriæ ipsius fuerunt, verum etiam si quæ apud eum depositæ, vel ei commodatæ, vel pigneratæ, quarumque usum, vel usumfructum, vel custodiam habuit, vel si quæ ei collocatæ sunt : cum enim dicat prætor, *habuit,* omnia hæc habendi verbo continentur. — § 34. Rectissime autem prætor addidit, *tunc ibi [32] habuit : tunc,* sic accipimus, cum dejiceretur. Et ideo, et si quid postea desiit illic esse, dicendum erit, in interdictum venire. Sic fit, ut etiam si homines, vel pecora demortua sint post dejectionem, interdicto locus sit. Denique scribit Julianus eum qui vi dejecit ex eo prædio, in quo homines fuerant, propius esse, ut etiam sine [33] culpa ejus mortuis hominibus æstimationem eorum per interdictum restituere debeat : sicuti fur hominis etiam [34] mortuo eo tenetur. — § 35. Huic consequens esse ait, ut villæ quoque, et ædium incendio consumptarum pretium restituere cogatur : ubi enim quis (inquit) dejecit, per eum stetisse [35] videtur, quo minus restitueret [36]. — § 36. Idcirco constare

Tit. XVI. — 1. Lib. 8, C. 4, 5. — 2. L. 7, § 5, supr. communi divid.; L. 4, supr. de interdict.; L. 2, C. unde vi. — 3. § 6, Inst. de interdict. — 4. d. § 6. — 5. d. § 6, lib. 48, tit. 6, 7, infr.: L. 4, C. unde vi; L. 12, supr. quod met. caus. C. ad leg. Jul. de vi publ. — 6. d. § 6. — 7. § 6, 7, infr. h. l. — 8. L. 3, § 15, infr. h. t. — 9. § 6, supr. hic; junct. L. 20, § 4, infr. quod vi aut clam. — 10. *Obst.* L. 12, L. 18, infr. h. t. — 11. § 15, infr. hic; L. 12, supr. quæ in fraud. cred.; L. 152, § 1, infr. de reg. jur. — 12. L. 37, in pr. supr. ad leg. Aquil.; L. 15, in fin. infr. quod vi aut clam; L. 11, § 3, infr. de injur.; L. 5, C. de accusat. *limita* ex L. 169, in pr. infr. de reg. jur.; L. 37, in pr. supr. ad leg. Aquil. — 13. L. 152, § 2, infr. de reg. jur. — 14. L. 3, § 10, infr. h. t.; L. 12, in fin. infr. de solution.; L. ult. in pr. C. ad SC. Maced. — 15. § 12, supr. h. l. — 16. § 2, Inst. de noxal. act. — 17. L. 2, § 14, infr. vi bon. rapt.; L. 195, § 3, in fin. infr. de verb. sign. — 18. *Immo vide* L. 40, § ult. infr. de verb. sign. — 19. L. 25, § 2, supr. de ædil. edict.; L. 1, § 5, supr. de publican.; L. 2, § 14, infr. vi bon. rapt. — 20. L. 4, in fin. pr. supr. de usu et habitat. — 21. L. 1, C. de adquir. vel retinend. poss. — 22. L. 44, § ult. supr. de adquir. vel amitt. poss. — 23. L. 3, § 14, infr. h. t. — 24. § pen. infr. h. l. — 25. L. 3, § 11, supr. de adquir. vel amitt. poss. — 26. L. 44, in fin. supr. d. t. — 27. L. 17, infr. h. t.; L. 3, supr. de justit. et jure; L. 4, in pr. supr. ad leg. Aquil.; L. 1, C. unde vi. — 28. L. 33, § 2, supr. de usurp. et usucap. — 29. L. 3, § 7, infr. h. t.; L. 9, in pr. supr. quod met. caus. — 30. L. 6, infr. h. t. — 31. L. 14, in fin. infr. eod. — 32. § 38, infr. h. l. — 33. L. pen. infr. h. t. — 34. L. 7, § ult.: L. 8, L. 16, supr. de condict. furt.; L. 30, in pr. supr. de act. empt.; L. 46, in pr.; L. 67, in fin. infr. de furt.; L. ult. C. de condict. ob turp. caus.; L. 9, C. de furt. — 35. L. pen. infr. h. t. *adde* L. 82, in fin. infr. de verb. oblig. — 36. L. 15, infr. h. t.

ait, eum qui vi dejecit, quique vi sine dolo malo desierit possidere, interdicto teneri. — § 37 *Ibi* autem ait prætor, ut ne quis, et quæ illic non habuit, complectatur. — § 38. Sane quod ait prætor, *ibi*, quomodo accipimus? utrum in eo loco, unde quis vi dejectus est : an vero in omni possessione? Et melius dicetur, non ad angulum referendum vel locum, in quo fuerit, verumetiam ad omnem partem possessionis, qua quis caruit, cum dejicitur.

§ 39. Annus in hoc interdicto[37] utilis est. — § 40. Ex die, quo quis dejectus est, fructuum[38] ratio habetur : quamvis in cæteris interdictis, ex quo[39] edita sunt, non retro computantur. Idem est et in rebus mobilibus, quæ ibi erant : nam et earum fructus computandi sunt, ex quo quis vi dejectus est. — § 41. Non solum autem fructuum ratio in hoc interdicto habetur, verum cæterarum etiam utilitatium habenda est; nam et Vivianus refert, in hoc interdicto omnia, quæcunque habiturus vel adsecuturus erat is qui dejectus est, si vi dejectus non esset, restitui, aut eorum litem a judice æstimari debere : eumque tantum consecuturum, quanti[40] sua interesset, se vi dejectum non esse. — § 42. Ex interdicto *Unde vi*, etiam is qui non possidet, restituere cogetur. — § 43. Interdictum hoc, quia atrocitatem[41] facinoris in se habet, quæsitum est, an liberto in patronum, vel liberis adversus parentes competit? Et verius est[42], nec liberto in patronum, nec in parentes liberis dandum esse; meliusque[43] erit, in factum actionem his competere : aliter, atque si vi armata usus sit adversus libertum patronus, vel adversus liberos parens : nam hic interdictum competit. — § 44. Hoc interdictum et heredi[44] et cæteris successoribus competit. — § 45. Non alii autem quam ei qui possidet, interdictum Unde vi competere, argumentum præbet, quod apud Vivianum relatum est, si quis me vi dejecerit, meos non dejecerit, non posse me hoc interdicto experiri : quia per eos retineo possessionem, qui dejecti non sunt. — § 46. Idem Vivianus refert : Servos quosdam vi depulit, alios retinuit et vinxit, aut etiam eis imperavit : vi te dejectum intelligi; desisse enim possidere, cum servi ab alio possideantur. Et quod in parte servorum dictum est, idem in omnibus dici ait, si forte nemo depulsus esset, sed possideri ab eo cœpissent, qui ingressus in possessionem esset. — § 47. Quid dicturi essemus, tractat, si aliquo possidente ego quoque ingressus sum in possessionem, et non dejiciam possessorem, sed vinctum[45] opus facere cogam : quatenus res (inquit) esset? Ego verius puto, eum quoque dejectum videri, qui illic vinctus est. — § 48. Ex causa hujus interdicti, in heredem[46], et bonorum possessorem, cæterosque successores, in factum actio competit in id[47] quod ad eos pervenit;

2. Paulus, lib. 65, ad Edictum.

Dolove malo eorum factum est, quominus perveniret.

3. Ulpianus, lib. 69, ad Edictum.

Quod est, et si quis armis dejectus est: quia ex facinoribus defunctorum de[48] eo quod ad heredem pervenit, actio datur; sufficit[49] enim, non in lucro versari eum heredem, non etiam damnum subire. — § 1. Hæc actio quæ adversus[50] heredem cæterosque successores pertinet, perpetuo competit : quia[51] in ea rei persecutio continetur. — § 2. Armis dejectum quomodo accipimus? *Arma*[52] sunt omnia tela; hoc est, et fustes, et lapides: non solum gladii, hastæ, frameæ, id est, romphææ. — § 3. Plane et si unus vel alter fustem vel gladium tenuit, armis dejectus possessor videtur. — § 4. Plus dicitur, etsi inermes venerant, si in ipsa concertatione, qui inermes venerant, eo processerunt, ut fustes aut lapides sumerent: vis erit armata. — § 5. Qui armati venerunt, etsi armis non sunt usi ad dejiciendum, sed dejecerunt: armata vis facta esse videtur; sufficit enim terror armorum, ut videantur armis dejecisse. — § 6. Si quis autem visis armatis, qui alibi tendebant, metu hoc deterritus profugerit, non videtur dejectus: quia non hoc animo fuerunt, qui armati erant, sed alio tendebant.

§ 7. Proinde et si cum armatos audisset[53] venire, metu decesserit [de] possessione: sive verum sive falsum audisset, dicendum est, non esse eum armis dejectum; nisi[54] possessio ab his fuerit occupata. — § 8. Si autem, cum dominus veniret in possessionem, armati eum prohibuerunt, qui invaserant possessionem : videri eum armis dejectum. — § 9. Eum igitur, qui cum armis venit, possumus[55] armis repellere, sed hoc confestim[56], non ex intervallo : dummodo sciamus, non solum resistere permissum, ne dejiciatur; sed etsi dejectus quis fuerit, eundem dejicere non ex intervallo, sed ex continenti. — § 10. Cum procurator[57] armatus venit, et ipse dominus armis dejecisse videtur, sive mandavit, sive (ut Julianus ait) ratum[58] habuit. — § 11. Hoc et in familia dicendum est; nam cum familia sine me armata venit, ego non videor venisse, sed familia: nisi jussi, vel ratum habui. — § 12. Hoc interdictum etiam adversus eum proponitur, qui dolo malo fecit, quo quis armis dejiceretur : et post[59] annum reddetur in id[60] quod pervenit ad eum, qui prohibuit. — § 13. *Unde vi* interdictum necessarium fuisse fructuario apparet, si prohibeatur uti frui usufructu fundi. — § 14. Uti frui autem prohibuisse is videtur, qui vi dejecit utentem et fruentem: aut non admisit[61], cum ex fundo exisset non ususfructus deserendi causa. Cæterum si quis ab initio[62] volentem incipere uti frui, prohibuit, hoc interdictum locum non habet: quid ergo est? debet fructuarius usumfructum vindicare. — § 15. Pertinet autem hoc interdictum ad eum qui fundo uti frui prohibitus est : pertinebit etiam ad eum, qui ædificiis uti frui prohibetur. Consequenter autem dicemus ad res mobiles[63] hoc interdictum non pertinere, si quis uti frui prohibitus est re mobili, nisi si rei soli accedebant res mobiles. Si igitur ibi fuerunt, dicendum est, etiam ad eas referri hoc interdictum debere. — § 16. Item si non ususfructus, sed usus sit relictus, competit hoc interdictum : ex quacunque enim causa constitutus est ususfructus[64], vel usus, hoc interdictum locum habebit. — § 17. Qui ususfructus nomine qualiterqualiter[65] fuit quasi in possessione, utetur hoc interdicto. Sed si quis posteaquam prohibitus est, capite minutus sit vel mortuus : recte dicitur, heredibus[66] et successoribus competere hoc interdictum, non ut in futurum constituatur ususfructus, sed ut præterita causa, et damnum præteritum sarciatur. — § 18. Heres quoque simili modo debebit in factum actionem suscipere in id[67] quod ad se pervenit.

4. *Idem*, lib. 10, ad Edictum.

Si vi me dejecerit quis nomine municipum, in municipes[68] mihi interdictum reddendum, Pomponius scribit, si quid[69] ad eos pervenit.

5. *Idem*, lib. 11, ad Edictum.

Si rerum tibi possessionem tradidero, dicit Pomponius, Unde vi interdictum cessare : quoniam non est vi dejectus, qui compulsus[70] est in possessionem inducere.

6. Paulus, lib. 17, ad Edictum.

In interdicto Unde vi tanti[71] condemnatio facienda est, quanti intersit possidere ; et hoc jure nos uti, Pomponius scribit, id est, tanti rem videri, quanti actoris intersit : quod alias[72] minus esse, alias plus : nam sæpe actoris pluris interesse, hominem retinere, quam quanti is est; veluti cum quæstionis[73] habendæ, aut rei probandæ gratia, aut hereditatis[74] adeundæ, intersit ejus eum possideri.

7. *Idem*, lib. 24, ad Edictum.

Cum a te vi dejectus sim, si Titius eandem rem possidere cœperit : non possum cum alio, quam[75] tecum interdicto experiri.

8. *Idem*, lib. 54, ad Edictum.

Fulcinius dicebat, vi possideri, quotiens vel non dominus[76], cum tamen possideret, vi dejectus est.

9. *Idem*, lib. 65, ad Edictum.

Si plures heredes snnt, unusquisque non [in] amplius quam[77] ad eum pervenerit, tenetur. Qua de causa interdum in solidum tenebitur is, ad quem totum pervenerit, quamvis ex parte heres sit. — § 1. Dejectum ab usufructu[78] in eandem causam prætor restitui jubet: id est, in qua futurus esset, si dejectus non esset; itaque si tempore ususfructus finitus fuerit, postquam dejectus est a domino : nihilominus cogendus erit restituere, id est, usumfructum iterum constituere.

10. Gaius, lib. 2, ad Edictum prætoris urbani, titulo de liberali Causa.

Si de fundo proprietarium et fructuarium[79] prædo expulerit, atque ob id fructuarius constituto tempore non usus, perdiderit jus suum : nemo dubitat, quin dominus, sive experiatur cum fructuario adversus prædonem, sive non experiatur, retinere debeat reversum ad se usumfructum;

37. L. 2, C. unde vi. — 38. L. 4, C. d. t.; L. 38, § 5, supr. de usur. — 39. L. 3, supr. de interdict. — 40. L. 6, L. 15, infr. h. t.; L. 3, § 3, infr. de itin. actuque privat. — 41. § 3, vers. ad solam supr. h. l. — 42. L. 2, in fin.; L. 7, § 2, supr. de obsequiis. — 43. L. 11, in fin. supr. de dolo. — 44. § 1, vers. sed heredibus. Inst. de perpet. et temporal. act. — 45. § 24. supr. h. l. — 46. L. 3, in fin. infr. h. t.; L. 2, in fin. C. unde vi. — 47. L. 9, in fin. pr. infr. h. t. — 48. L. 5, in pr. supr. de calumniat.; L. 16, in fin.; L. 19, supr. quod met. caus.; L. 35, in pr. infr. de oblig. et act.; L. 38, infr. de reg. jur.; L. un. C. ex delict. defunctor. — 49. d. L. 38. — 50. L. 1, in fin. supr. h. t. — 51. L. 35, in pr. infr. de oblig. et act. — 52. § 6, in fin. Inst. de interdict.; L. 41, infr. de verb. sign. — 53. L. 9, in pr. supr. quod met. caus. — 54. L. 1, § 29 supr. h. t. — 55. L. 1, § 27, supr. eod.; L. 12, § 1, supr. quod met. caus.; L. 45, § 4, supr. ad leg. Aquil.; L. 3, supr. de justit. et jure. — 56. L. 17, infr. h. t. — 57. L. 1, § 13, supr. eod. — 58. d. L. 1, § 14. — 59. L. 7, § 5, supr. communi divid. — 60. L. 1, in fin. supr. h. t. — 61. d. L. 1, § 24; L. 6, in fin. supr. de adquir. vel amitt. poss. — 62. d. L. 1, § 26. — 63. d. L. 1, § 6. — 64. § 13, § 14, supr. § 17, infr. hic; L. 9, § 1, infr. h. t. — 65. L. 10, infr. eod.; L. 60, in pr. supr. de usufr. — 66. L. 1, § 44, supr. h. t. — 67. d. L. 1, in fin. — 68. L. 9, § 1, supr. quod met. caus.; L. 15, § 1, supr. de dolo. — 69. L. 27, supr. de reb. cred. — 70. L. 9, in fin. pr. supr. quod met. caus. — 71. L. 1, § 31 et 41, supr. h. t. L. 4, C. unde vi. — 72. L. 13, in pr. supr. de re judic. — 73. L. ult. supr. ad exhib. — 74. L. 52, § 28, infr. de furt. — 75. L. 15, infr. h. t.; L. 4, § 22, supr. de usurp. et usucap. — 76. L. 1, § 30, supr. h. t.; L. 4, § 7, supr. si servit. vind.; L. ult. supr. de adquir. vel amitt. poss.; L. 2, in fin. infr. tit. prox. — 77. L. 1, in fin. supr. h. t. — 78. L. 3, § 13, § 14, § 15, § 16. supr.; L. 10, infr. eod. — 79. L. 9, in fin. supr. eod.

et quod fructuarius perdidit, id ad damnum ejus pertineat, cujus facto periit.

11. Pomponius, lib. 6, ex Plautio.

Vim facit, qui non sinit possidentem eo, quod possidebit, uti arbitrio suo : sive in serendo[80], sive fodiendo, sive arando, sive quid ædificando[81]; sive quid omnino faciendo, per quod liberam possessionem adversarii non relinquit.

12. Marcellus, lib. 19 Digestorum.

Colonus eum, cui[82] locator fundum vendiderat, cum is in possessionem missus esset, non admisit; deinde colonus vi ab alio dejectus est : quærebatur, quis haberet interdictum Unde vi? Dixi, nihil[83] interesse, colonus dominum ingredi volentem prohibuisset; an emptorem, cui jussisset dominus tradi possessionem, non admisit; igitur interdictum Unde vi colono competiturum, ipsumque simili interdicto locatori[84] obstrictum fore, quem dejecisse tunc videretur, cum emptori possessionem non tradidit : nisi forte propter justam et probabilem causam[85] id fecisset.

13. Ulpianus, lib. 8, ad Sabinum.

Neque Unde vi, neque aliud interdictum, famosum[86] est.

14. Pomponius, lib. 29, ad Sabinum.

Sed si vi armata dejectus es, sicut ipsum fundum recipis, etiam[87] si vi, aut clam, aut precario eum possideres : ita res quoque mobiles[88] omnimodo recipies.

15. Paulus, lib. 13, ad Sabinum.

Si vi me dejeceris, vel vi aut clam feceris: quamvis sine[89] dolo et culpa amiseris possessionem, tamen damnandus es, quanti mea intersit; quia in eo ipso culpa tua præcessit, quod omnino vi dejecisti, aut vi, aut clam fecisti.

16. Ulpianus, lib. 29, ad Edictum.

In interdicto Unde vi dicendum est, ut ejus causa quod ad patrem[90] pervenit, ipse teneatur.

17. Julianus, lib. 48 Digestorum.

Qui possessionem vi ereptam, vi in[91] *ipso congressu* reciperat, in pristinam causam reverti potius quam vi possidere intelligendus est; ideoque si te vi dejecero, illico tu me, deinde ego te : Unde vi interdictum tibi utile erit.

18. Papinianus, lib. 26 Quæstionum.

Cum fundum, qui locaverat, vendidisset, jussit emptorem in vacuam possessionem ire; quem colonus intrare prohibuit; postea emptor vi colonum expulit: interdictis Unde vi quæsitum est. Placebat colonum interdicto venditori[92] teneri; quia nihil interesset, ipsum an alium ex voluntate ejus missum intrare prohibuerit : neque enim ante omissam possessionem videri, quam si tradita fuisset emptori; quia nemo eo animo esset, ut possessionem omitteret, propter emptorem, quam emptor adeptus non fuisset; emptorem quoque, qui postea vim adhibuit, et ipsum interdicto colono teneri : non enim ab ipso, sed a venditore, per vim fundum esse possessum, cui possessio esset ablata. Quæsitum est, an emptori succurri debeat, si [ex] voluntate venditoris colonum postea vi expulisset? Dixi, non esse juvandum, qui mandatum illicitum susceperit. — § 1. Eum[93], qui fundum vindicavit ab eo, cum quo interdicto Unde vi potuit experiri, pendente judicio nihilominus interdicto recte agere, placuit.

9. Tryphoninus, lib. 15 Disputationum.

Merito Julianus respondit, Si me de fundo vi dejeceris, in quo res moventes fuerunt, cum mihi interdicto Unde vi restituere debeas non solum possessionem soli, sed et ea, quæ ibi fuerunt : quanquam ego moram[94] fecero, quo minus interdicto te convenirem; subtractis tamen mortalitate[95] servis aut pecoribus, aliisve rebus casu intercidentibus, tuum [tamen] onus nihilominus in eis restituendis esse : quia ex ipso tempore delicti plus quam frustrator debitor constitutus est.

20. Labeo, lib. 3 Pithanon a Paulo epitomatorum.

Si colonus tuus[96] vi dejectus est, ages Unde vi interdicto. Idem si inquilinus tuus vi dejectus fuerit. Paulus: Idem dici potest de coloni colono, item inquilini inquilino.

TIT. XVII.

UTI[1] POSSIDETIS.

1. Ulpianus, lib. 69, ad Edictum.

Ait prætor, *Uti eas ædes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis : quo minus ita possideatis, vim fieri veto. De cloacis hoc interdictum non dabo : neque pluris, quam quanti[2] res erit : intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit, agere permittam.* — § 1. Hoc interdictum de soli[3] possessore scriptum est, quem potiorem prætor in soli possessione habebat, et est prohibitorium ad retinendam[4] possessionem. — § 2. Hujus autem interdicti proponendi causa hæc fuit, quod separata[5] esse debet possessio a proprietate; fieri etenim potest, ut alter possessor sit, dominus non sit; alter dominus quidem sit, possessor vero non sit : fieri potest, ut et possessor idem et dominus sit. — § 3. Inter litigatores ergo [quotiens] est proprietatis controversia, aut convenit [inter litigatores] uter possessor sit, uter petitor aut non convenit. Si convenit, absolutum est : ille possessoris commodo, quem convenit possidere; ille petitoris onere fungetur. Sed si inter ipsos contendatur, uter possideat, quia alteruter se magis possidere adfirmat : tunc, si res soli sit in [illegible] possessione contenditur, ad hoc interdictum remittentur. — § 4. Est igitur hoc interdictum, quod vulgo *Uti possidetis* appellatur, retinendæ[6] possessionis : nam hujus rei causa redditur, ne vis fiat ei qui possidet. Et consequenter proponitur post interdictum *Unde vi*: illud[7] enim restituit vi amissam possessionem; hoc [interdictum] tuetur, ne amittatur possessio; denique prætor possidenti vim fieri vetat : et illud quidem interdictum oppugnat possessorem; hoc tuetur. Et (ut Pedius ait) omnis de possessione controversia aut eo pertinet, ut quod non possidemus, nobis restituatur: aut ad hoc, ut retinere nobis liceat quod possidemus. Restitutæ possessionis ordo aut interdicto expeditur, aut per actionem. Retinendæ itaque possessionis duplex via est, aut exceptio, aut interdictum : exceptio datur ex multis causis ei qui possidet. — § 5. Perpetuo autem hoc interdicto insunt hæc[8], *Quod nec vi, nec clam, nec precario, ab illo possides.* — § 6. Interdictum autem possessorem prædii tuetur, quod est *Uti possidetis*: actio enim nunquam[9] ultro possessori datur: quippe sufficit ei quod possideat. — § 7. Hoc interdictum locum habet : sive quis totum fundum possidere se dicat, sive pro certa parte, sive pro indiviso [possideat]. — § 8. Hoc interdictum in omnibus etiam possessionibus quæ sunt soli, sine dubio locum habebit, dummodo possideri possit. — § 9. Quod ait prætor in interdicto, *nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possidetis*, hoc eo pertinet, ut si quis possidet vi, aut clam, aut precario, si quidem ab alio[10], prosit ei possessio; si vero ab adversario suo, non debeat eum propter hoc, quod ab eo possidet, vincere; has enim possessiones non debere proficere palam est.

2. Paulus, lib. 65, ad Edictum.

Justa enim an injusta adversus cæteros possessio sit, in hoc interdicto nihil refert: qualiscunque enim possessor, hoc ipso, quod possessor est, plus juris habet, quam ille qui non possidet.

3. Ulpianus, lib. 69, ad Edictum.

Si duo possideant in solidum[11], videamus, quid sit dicendum : quod qualiter procedat, tractemus. Si quis proponeret[12] possessionem justam, et injustam; ego possideo ex justa causa, tu vi, aut clam[13]: si a me possides, superior sum interdicto; si vero non a me, neuter nostrum vincetur, nam et tu possides et ego. — § 1. Hoc interdictum duplex[14] est: et hi, quibus competit, et actores et rei sunt. — § 2. Hoc interdictum sufficit ei, qui ædificare[15] in suo prohibetur : etenim videris mihi possessionis controversiam facere, qui prohibes me uti mea possessione. — § 3. Cum inquilinus[16] dominum ædes reficere volentem prohiberet, æque competere interdictum Uti possidetis, placuit : testarique dominum, non prohibere inquilinum ne habitaret, sed ne possideret. — § 4. Item videamus, si autor vicini tui ex fundo tuo vites in suas arbores transduxit, quid ju-

80. L. 3, § 4, in fin. infr. tit. prox. — 81. d. L. 3, § 2. — 82. L. 18, infr. h. t.; L. 20, supr. de adquir. vel amitt. poss. — 83. L. 156, § 3, infr. de reg. jur. — 84. L. 3, § 3, infr. tit. prox. — 85. L. 61, in fin. pr. supr. locati; L. 20, in fin. supr. de adquir. vel amitt. poss. — 86. L. 32, infr. de pœnis. — 87. § 6, Inst. de interd.; L. 1, § 30, supr. h. t. — 88. d. L. 1, § 6, § 8; L. 3, § 15, vers. consequenter supr. eod. — 89. d. L. 1, § 35. — 90. d. L. 1. § 20; L. 3, § 12, supr. de pecul. — 91 L. 3, § 9, supr. h. t. — 92. L. 12, supr. eod. — 93. L. 12, § 1, supr. de adquir. vel amitt. poss. — 94. L. 1, § 34, § 35, in fin. supr. h. t. — 95. d. § 34. — 96. d. L. 1, § 22.

Tit. XVII. — 1. Lib. 8, C. 6 : § 4. Inst. de interdict. — 2. L. 3, in fin. infr. h. t. — 3. d. § 4, vers. sed interdicto. — 4. § 4, infr. h. l.; d. § 4, Inst. de interdict. — 5. L. 12, § 1, supr. de adquir. vel amitt. poss. — 6. § 1, supr. h. l. — 7. L. 1, § 1, supr. tit. prox. — 8. § 4. Inst. de interdict. — 9. *Immo vide* § 2, Inst. de action.; L. 2, in pr. supr. de leg. Rhod. — 10. L. 2, L. 3, in pr. infr. h. t.; L. ult. supr. de adquir. vel amitt. poss.; L. 4. § 25, supr. de usurp. et usucap.; L. 17, infr. de precar.; § 4, Inst. de interdict. — 11. *Obst.* L. 3, § 5, supr. de adquir. vel amitt. poss. — 12. d. L. 3, § 5. — 13. L. 7, § 4. supr. commun. divid. — 14. § 7, vers. duplicia. Inst. de interdict.; L. 37, in fin. infr. de oblig. et act. — 15. § 3, § 4, infr. hic; L. 11, supr. tit. prox.; L. 52, § 1, supr. de adquir. vel amitt. poss. — 16. L. 12, in fin. supr. tit. prox.